

Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο

Τόμ. 6, Αρ. 1 (2013)

Τεύχος 6-7

παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο
διεθνής περιοδική έκδοση παιδαγωγικών προβληματισμών

Τεύχος, 6-7 2013

Μελέτη περίπτωσης: Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και το πολιτιστικό έντυπο «Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα» του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης Ο ρόλος τους στην εκπαιδευτική διαδικασία

Αρχοντούλα Κυζίρη

doi: [10.12681/revmata.31129](https://doi.org/10.12681/revmata.31129)

Copyright © 2022, Αρχοντούλα Κυζίρη

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4##).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κυζίρη Α. (2022). Μελέτη περίπτωσης: Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και το πολιτιστικό έντυπο «Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα» του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης Ο ρόλος τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο*, 6(1), 58–68. <https://doi.org/10.12681/revmata.31129>

**Μελέτη περίπτωσης: Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και το πολιτιστικό έντυπο «Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα» του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης
Ο ρόλος τους στην εκπαιδευτική διαδικασία**

Κυζίρη Αρχοντούλα*
doulik@hotmail.com

Περίληψη

Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση του βαθμού της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού προγράμματος «Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα» του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης καθώς και του συνοδευτικού του εντύπου ως προς την προαγωγή της γνώσης των μαθητών. Οι συμμετέχοντες ήταν 23 μαθήτριες, ηλικίας 12 ετών, οι οποίες επιλέχθηκαν με «βολική» δειγματοληψία. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο, ατομικού τύπου ημι-δομημένη συνέντευξη ειδικού και εφαρμόστηκε η τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου του εντύπου. Ο συνδυασμός ποσοτικής και ποιοτικής προσέγγισης που εφαρμόστηκε στην έρευνα κατέδειξε ότι οι στόχοι των υπευθύνων του μουσείου να δημιουργήσουν ένα πρόγραμμα και ένα έντυπο που θα επιδρούν θετικά στο γνωστικό, νοητικό και συναισθηματικό τομέα φαίνεται να συμπίπτουν με τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση των απαντήσεων των μαθητριών στα ερωτηματολόγια. Επιπλέον, διατυπώθηκαν προτάσεις για την αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και άλλων μουσείων της Αθήνας και της Ελλάδας.

Λέξεις-κλειδιά: εκπαιδευτικό πρόγραμμα μουσείου, συνοδευτικό έντυπο, προαγωγή της γνώσης

Abstract

The aim of this research was to look into the extent to which both the educational programme entitled "Everyday life in ancient Athens" of the Museum of Cycladic Art and the covering publication can be effective as far as promotion of student knowledge is concerned. Research participants were of composed of 23 students, aged 12, who were chosen by "convenient" sampling. Data collection was performed with the use of a questionnaire, an individual semi-structured interview of an expert and last but not least a technique of content analysis of the covering publication was applied. The combination of both quantitative and qualitative approach applied to the research process proved that the aim of the individuals in charge at the museum to create a programme and a covering publication -which would have a positive influence as far as cognitive, mental and emotional fields are concerned- seems to concur with the results from the analysis of student answers in their questionnaires. Furthermore, proposals were delivered for the evaluation of educational programmes of other museums in Athens and all over Greece.

Key-words: museum, educational programme, covering publication, promotion of knowledge

---

* Φιλολόγος- Καθηγήτρια στη Β/θμια Εκπαίδευση
Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

1. Εισαγωγή

Τα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα και έντυπα είναι σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνα για την αξιοποίηση των εκπαιδευτικών δυνατοτήτων της μουσειακής επίσκεψης ως μέσου οικοδόμησης γνώσεων, εμπειριών και επομένων στην εκπλήρωση της παιδευτικής αποστολής των μουσείων (Hooper-Greenhill, 1996). Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής τα μουσεία γίνονται αντικείμενο αξιολόγησης από τη δεκαετία του 1970 (Οικονόμου, 2003), ενώ στην Ευρώπη, η πρακτική των μουσείων επικεντρώνεται στη διερεύνηση του κοινού τους, στην αξιολόγηση του θέματος της έκθεσης και της απήχησης του στο κοινό (Μουσουύρη, 1999). Στην Ελλάδα, αντικείμενα ερευνών έχουν γίνει οι συνθήκες σχεδιασμού και υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων αρχαιολογικού περιεχομένου για μαθητές (Κασβίκη & Νικονάκου & Φουρλίγκα, 2002), η επίδραση της μουσειακής εκπαίδευσης στο γνωστικό επίπεδο φοιτητών (Λιάκου, 2009), η χρήση των νέων τεχνολογιών στα μουσεία (Οικονόμου, 2004), ενώ οι έρευνες αξιολόγησης των εκθέσεων (Γάτου, 2009) και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Κασσωτάκη, 2011) είναι λίγες. Επιπλέον, απουσιάζει ο προβληματισμός ως προς την ποιότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και των κειμένων τους, τόσο σε θεωρητικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο εφαρμογών (Γκαζή & Νικηφορίδου, 2004).

Απαιτείται, λοιπόν, έρευνα με σκοπό να εξετάσει την αποτελεσματικότητα των μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εντύπων. Συγκεκριμένα, η έρευνα αυτή εστίασε στο πρόγραμμα «Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα» του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, καθώς και στο συνοδευτικό έντυπο. Ο σκοπός θα εξυπηρετηθεί με την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων:

- 1) Πώς το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα» του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης συμβάλλει στην προαγωγή της γνώσης των μαθητών τμήματος της Α' τάξης Γυμνασίου του Πειραιά;
- 2) Με ποιο τρόπο το συνοδευτικό εκπαιδευτικό έντυπο του εν λόγω προγράμματος συνδράμει στην προαγωγή της γνώσης των συγκεκριμένων μαθητών;

2. Μεθοδολογία

2.1. Επιλογή δείγματος - Όργανα μέτρησης

Στην έρευνα συμμετείχαν μαθήτριες (N=23) από τμήμα Γυμνασίου του Πειραιά, ηλικίας 12 ετών. Ακολουθήθηκε η μέθοδος της «βολικής» δειγματοληψίας (Cohen & Manion & Morrison, 2008), λόγω διευκόλυνσης της διεξαγωγής της έρευνας. Επιπλέον, δεν διαταράχθηκε η λειτουργία του σχολείου και η ερευνήτρια έλαβε την έγκριση των κηδεμόνων των παιδιών διά μέσου του διευθυντή του σχολείου.

Στην έρευνα εφαρμόστηκε η μέθοδος της τριγωνοποίησης δεδομένων. Έγινε συνδυασμός συλλογής δεδομένων από ερωτηματολόγια, προσωπική συνέντευξη της υπεύθυνης εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου και εφαρμόστηκε η τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου του εντύπου. Για τη διαμόρφωση του ερωτηματολογίου προηγήθηκε προσαρμογή του ερωτηματολογίου του Εθνολογικού Μουσείου Θράκης (<http://www.emthrace.org>) και προσθήκη ερωτήσεων σχετικών με το έντυπο. Στο ερωτηματολόγιο υπάρχουν 17 ερωτήσεις κλειστού τύπου, για τις απαντήσεις των οποίων χρησιμοποιήθηκε πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert (Javeau, 1996), (αντιστοίχιση αριθμών 1,2,3,4,5 με καθόλου, λίγο, αρκετά, πολύ, πάρα πολύ) και τρεις ανοιχτού τύπου. Ακολούθησε πιλοτική εφαρμογή του σε επιλεγμένη ομάδα μαθητριών (Bell, 2007; Σταθακόπουλος, 2005), στις 20 Δεκεμβρίου 2010, τα αποτελέσματα της οποίας οδήγησαν σε περαιτέρω τροποποιήσεις. Ο απαιτούμενος χρόνος συμπλήρωσης, σύμφωνα με τα συμπεράσματα από την πιλοτική εφαρμογή, ήταν περίπου 10 λεπτά. Η εγκυρότητα περιεχομένου επιτεύχθηκε με τη χρήση προτάσεων από έτοιμο ερωτηματολόγιο (Εθνολογικού Μουσείου Θράκης) και οι προσθήκες δοκιμάστηκαν με την πιλοτική χορήγησή του. Επιπλέον, με τη δοκιμαστική εφαρμογή επιτεύχθηκε και η φαινομενική εγκυρότητα. Τέλος, οι προτάσεις του

ερωτηματολογίου ελέγχθηκαν για την εσωτερική τους συνοχή. Ο έλεγχος έγινε με επεξεργασία των δεδομένων του ερωτηματολογίου (n=23) με το πρόγραμμα SPSS 17.0.

Το δεύτερο μεθοδολογικό εργαλείο είναι η συνέντευξη από την υπεύθυνη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, προκειμένου να καταδειχθούν οι στόχοι της μουσειολογικής ομάδας ως προς τη δημιουργία του συγκεκριμένου προγράμματος και εντύπου (Ζαφειρόπουλος, 2005). Η συνέντευξη είχε ημι-δομημένη μορφή, ακολουθήθηκε συγκεκριμένο πρωτόκολλο (Ιωσηφίδης, 2003), τέθηκαν δώδεκα ερωτήσεις και διήρκεσε περίπου είκοσι λεπτά. Η απομαγνητοφώνηση της συνέντευξης από την ερευνήτρια (Cohen κ.ά., 2008), ο έλεγχος των κύριων σημείων της από την ερωτώμενη (Χασάνδρα & Γούδας, 2003) και η χρήση ερωτήσεων από οδηγούς συνέντευξης σχετικών ερευνών (Γάτου, 2009 ; Λιάκου, 2009) διασφάλισαν την εγκυρότητα των δεδομένων της συνέντευξης.

Τέλος, ακολουθήθηκε η τεχνική της θεματικής ανάλυσης του εντύπου. Κατά την Ψύλλα (2007), η τεχνική συνέβαλε στο να γίνει κατανοητό πώς το έντυπο εξυπηρετεί την περιήγηση στην έκθεση και την εύκολη πρόσληψη της γνώσης. Επιπλέον, η ερευνήτρια δανείστηκε στοιχεία από τη σημειωτική ανάλυση του Pierce. Η ανάλυση του γλωσσολογικού και μετωνυμικού μέρους του εντύπου θεωρήθηκε κατάλληλη για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων (Ψύλλα, 2007).

2.2. Διαδικασία- Στατιστική Ανάλυση

Στις 22 Δεκεμβρίου 2010 οι μαθήτριες παρακολούθησαν το πρόγραμμα στο χώρο του μουσείου για μιάμιση ώρα περίπου. Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν όταν επέστρεψαν στο σχολείο από δύο καθηγητές με αντίστοιχη εμπειρία στην έρευνα. Τα ερωτηματολόγια συμπλήρωσαν όλες οι μαθήτριες (100%). Όλα τα στατιστικά στοιχεία δίνονται επί των έγκυρων απαντήσεων του συνολικού δείγματος.

Για την καλύτερη επεξεργασία των δεδομένων έγινε ομαδοποίηση των ερωτήσεων και δημιουργήθηκαν οι καινούριες μεταβλητές «γνώση», «κατανόηση» και «ενδιαφέρον» και ως προς τα δύο ερευνητικά ερωτήματα. Οι καινούριες μεταβλητές επεξεργάστηκαν ως προς το μέσο όρο και την τυπική απόκλιση και ελέγχθηκε η εσωτερική τους συνοχή με χρήση του συντελεστή αξιοπιστίας α Cronbach. Επίσης, στο 100% των ερωτηματολογίων επισημάνθηκαν σχόλια και απαντήσεις στις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Οι απαντήσεις κατηγοριοποιήθηκαν σε 4 θέματα και παρουσιάζονται στην ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

3. Αποτελέσματα

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα των αναλύσεων του ερωτηματολογίου, της συνέντευξης και της ανάλυσης του εντύπου σε δύο μέρη, ανά ερευνητικό ερώτημα. Για καθεμία από τις μεταβλητές θα παρουσιαστούν οι μέσοι όροι, οι τυπικές αποκλίσεις καθώς και οι συχνότητες και τα αντίστοιχα ποσοστά των απαντήσεων.

3.1. Αποτελεσματικότητα εκπαιδευτικού προγράμματος ως προς την προαγωγή της γνώσης

3.1.1. Ανάλυση δεδομένων ερωτηματολογίου

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 1, οι μαθήτριες βρήκαν πολύ ενδιαφέρουσα την επίσκεψη στο μουσείο (Μ.Ο. $4,2 \pm 0,9$), έμαθαν μέσω των δραστηριοτήτων πολλά καινούρια πράγματα (Μ.Ο. $4,0 \pm 1,2$) με αρκετά διαφορετικό τρόπο από αυτόν του σχολείου (Μ.Ο. $4,2 \pm 1,0$), τα οποία κατανόησαν σε πολύ μεγάλο βαθμό (Μ.Ο. $4,2 \pm 1,0$). Τους άρεσε πάρα πολύ η συνεργασία με τους συμμαθητές τους σε ποσοστό 65,2% και δήλωσαν μεγάλη έως πολύ μεγάλη επιθυμία να επισκεφτούν ξανά το μουσείο (34,8% και 26,1% αντίστοιχα). Όπως

προκύπτει από τους Μ.Ο. και τα ποσοστά, οι μαθήτριες ευχαριστήθηκαν πολύ κατά την επίσκεψή τους στο μουσείο (Μ.Ο. $4,0 \pm 1,2$) σε ποσοστό 43,5%.

Για την αξιολόγηση της εσωτερικής συνοχής των παραγόντων του ερωτηματολογίου υπολογίστηκε ο συντελεστής α Cronbach. Από τα αποτελέσματα των αναλύσεων αξιοπιστίας επιβεβαιώθηκε η καλή εσωτερική συνοχή μεταξύ των ερωτήσεων που συγκροτούσαν τον κάθε παράγοντα, αφού ο συντελεστής α Cronbach για τον παράγοντα «ενδιαφέρον» (3 ερωτήσεις) ήταν .906 και για τον παράγοντα «γνώση» (2 ερωτήσεις) ήταν 713.

Στο μέρος του ερωτηματολογίου που ακολουθεί, ζητήθηκε από τις μαθήτριες να περιγράψουν τι τους εντυπωσίασε περισσότερο και λιγότερο από το πρόγραμμα. Τα σχόλια των μαθητριών κατηγοριοποιήθηκαν σε 8 θέματα. Στους πίνακες 2 και 3 παρουσιάζεται το κάθε θέμα μαζί με το ποσοστό των ερωτηματολογίων που αναφέρθηκαν σε αυτό. Ιδιαίτερα θετικές ήταν οι απαντήσεις των μαθητριών ως προς την ταινία που παρακολούθησαν για τη ζωή του ήρωα (70%, $n=16$), ενώ δεν υπήρξε θέμα που να μην προξένησε το ενδιαφέρον των μαθητριών, όπως φαίνεται από τον πίνακα των αρνητικών εντυπώσεων (πίνακας 3).

Στον πίνακα 4 παρουσιάζονται τα θέματα για τα οποία οι μαθήτριες δήλωσαν ότι απέκτησαν καινούριες γνώσεις. Συγκεκριμένα, περισσότερες απαντήσεις δόθηκαν για τα παιχνίδια (39,1%, $n=9$) και για τα γαμήλια έθιμα (26,1%, $n=6$). Αρκετά μικρότερο ήταν το ποσοστό των απαντήσεων σχετικά με τα ταφικά έθιμα (13%, $n=3$) και τα σκεύη που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι Αθηναίοι (8,7%, $n=2$). Οι μαθήτριες που απάντησαν ότι δεν έμαθαν τίποτα καινούριο ήταν λίγες (13%, $n=3$).

3.1.2. Ανάλυση δεδομένων συνέντευξης

Συνεχίζοντας, παρουσιάζονται συνοπτικά τα βασικά συμπεράσματα από τη συνέντευξη που πραγματοποιήθηκε. Όλα τα σημεία που παρατίθενται παρουσιάζονται ως οι απόψεις της ερωτώμενης.

Στόχοι του προγράμματος

Στόχος του συγκεκριμένου προγράμματος ήταν καταρχήν τα παιδιά να διασκεδάσουν κατά την επίσκεψή τους στο μουσείο, ώστε να συνεχίσουν να επισκέπτονται μουσεία και ως ενήλικες. Ο δεύτερος στόχος της ομάδας σχεδιασμού ήταν τα παιδιά να εξοικειωθούν με τις θεματικές εκθέσεις και να λάβουν γνώσεις με τρόπο ευχάριστο. Όπως ανέφερε η υπεύθυνη, *«Η δική μου η άποψη είναι τα παιδιά να περάσουν καλά και όταν μεγαλώσουν να θέλουν να ξανάρθουν στο μουσείο. Αυτό είναι το πρώτο, και το γνωστικό για μένα είναι το δεύτερο... Τελικά, ο σκοπός είναι να μεταδοθούν στα παιδιά απλές γνώσεις με έναν τρόπο πολύ πιο ευχάριστο».*

Μαθησιακές προσεγγίσεις

Στο πλαίσιο του προγράμματος προωθείται ο διάλογος, με στόχο την ουσιαστικότερη αφομοίωση των μηνυμάτων. Κυριαρχεί η κονστрукτιβιστική αντίληψη για τη μάθηση στα μουσεία, όπου ο κάθε μαθητής συμμετέχει ελεύθερα, ώστε να αποκομίσει το μεγαλύτερο δυνατό όφελος από τη μουσειακή εμπειρία. Συγκεκριμένα η ερωτώμενη είπε: *«Το εξειδικευμένο προσωπικό, με τη μέθοδο των ερωταποκρίσεων, κοινωνεί το θέμα στα παιδιά. Μετά, πάμε πάνω και η ιδέα είναι ότι τα παιδιά συνεργάζονται και συμμετέχουν στις δραστηριότητες. Γίνεται συνδυασμός στο μυαλό τους και μετά λειτουργεί η αφομοίωση σε συνδυασμό με την οπτική επαφή με τα εκθέματα».*

Διαφορά της μουσειακής από τη σχολική εκπαίδευση

Θεωρήθηκε εξ αρχής δεδομένο για την υπεύθυνη ότι ο τρόπος διεξαγωγής του προγράμματος επιδρά και στο συναισθημα, αφού τα παιδιά κατά την επίσκεψή τους απελευθερώνονται από το άγχος της σχολικής καθημερινότητας και της αξιολόγησής τους, αποκτούν αυτοπεποίθηση

και συμμετέχουν ενεργά στις δραστηριότητες. «Αυτό που ξέρουμε όλοι όσοι δουλεύουμε τα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι ότι με τον τρόπο που γίνονται χαλαρώνουν τα παιδιά. Παίρνουν τα πάνω τους παιδιά που μέσα στην τάξη είναι χαρακτηριζόμενα ως κακοί μαθητές, διότι όλοι εδώ είναι ίσοι μεταξύ τους...Επίσης, δεν έχουν και το άγχος ότι θα πάρουν βαθμό».

Τι εντυπωσίασε περισσότερο από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα

Όπως προκύπτει από τη συνέντευξη, οι νέες τεχνολογίες λειτουργούν ως ο καλύτερος τρόπος για να παρουσιαστούν τα μηνύματα της ομάδας εκπαιδευτικών προγραμμάτων και αποτελούν λειτουργικά στοιχεία της έκθεσης. Εξάλλου, όπως φαίνεται και από τις απαντήσεις των παιδιών στα ερωτηματολόγια, η ταινία με θέμα τη ζωή του ήρωα είναι αυτό που τους εντυπωσίασε περισσότερο από το πρόγραμμα. «Πιστεύω ότι είναι εξαιρετικές και οι δύο ταινίες που προβάλλουμε, ειδικά η πρώτη, που είναι η ζωή του Λέοντα. Όταν άκουσα ότι θα κάνουν ταινία, αρχικά ήμουν πολύ προβληματισμένη, γιατί μπορεί να βγει η “κιτσαρία” του αιώνα. Τελικά, όμως, έκαναν εξαιρετική δουλειά».

Η ανάλυση των δεδομένων του ερωτηματολογίου και οι απαντήσεις της υπεύθυνης κατέδειξαν ότι οι στόχοι του προγράμματος, δηλαδή η απόκτηση γνώσεων με διασκεδαστικό τρόπο, επιτεύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Επιπλέον, η συμμετοχή όλων των μαθητών στις δραστηριότητες, ο διάλογος και η συνεργασία συντελούν στο να θεωρηθεί το πρόγραμμα επιτυχημένο.

3.2. Συμβολή του εκπαιδευτικού εντύπου στην προαγωγή της γνώσης

Ακολούθως, θα παρουσιαστεί η ανάλυση των δεδομένων που αφορούν στο εκπαιδευτικό έντυπο, αλλά και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση του περιεχομένου του εντύπου.

3.2.1. Ανάλυση δεδομένων ερωτηματολογίου

Στον πίνακα 5 φαίνεται η στάση των μαθητριών ως προς τα διάφορα μέρη του εντύπου. Τα σχέδια και οι φωτογραφίες του εντύπου άρεσαν ιδιαίτερα στις μαθήτριες (Μ.Ο. $4,4 \pm 0,7$ και Μ.Ο. $4,3 \pm 0,8$ αντίστοιχα). Η συνολική εμφάνισή του τους προκάλεσε το ενδιαφέρον σε μεγάλο ποσοστό (34,8%), ενώ θα ξαναδιάβαζε το έντυπο μεγάλο ποσοστό μαθητριών (43,5%). Μέσω του εντύπου εμπλούτισε το λεξιλόγιό του το 47,8%, ενώ οι απλές λέξεις και το οικείο ύφος των κειμένων οδήγησαν τις μαθήτριες σε πολύ θετική στάση απέναντι στο έντυπο (Μ.Ο. $4,0 \pm 1,0$ και Μ.Ο. $3,4 \pm 1,2$ αντίστοιχα). Οι ασκήσεις και γενικότερα όλο το έντυπο βοήθησαν τις μαθήτριες να κατανοήσουν το πρόγραμμα σε ικανοποιητικό βαθμό (Μ.Ο. $3,4 \pm 1,4$ και Μ.Ο. $3,7 \pm 1,3$ αντίστοιχα).

Από τα αποτελέσματα των αναλύσεων αξιοπιστίας επιβεβαιώθηκε η καλή εσωτερική συνοχή μεταξύ των ερωτήσεων που συγκροτούσαν τον κάθε παράγοντα. Ο συντελεστής α Cronbach για τον παράγοντα «ενδιαφέρον» (3 ερωτήσεις) ήταν .915, για τον παράγοντα «γνώση» (2 ερωτήσεις) ήταν .854 και για τον παράγοντα «κατανόηση» (4 ερωτήσεις) ήταν .956.

Τέλος, όπως φαίνεται στον πίνακα 6, πάνω από τις μισές μαθήτριες εντυπωσιάστηκαν κυρίως από την εικονογράφηση του εντύπου (52,2%), ενώ κανένα θέμα του εντύπου δεν προκάλεσε την ιδιαίτερα αρνητική εντύπωση στις μαθήτριες (39,1%).

3.2.2. Ανάλυση περιεχομένου εντύπου

Το εκπαιδευτικό έντυπο λειτουργεί ως οδηγός περιήγησης στην έκθεση και ταυτόχρονα ως τετράδιο δραστηριοτήτων. Τα κείμενά του υποστηρίζουν την εκπαιδευτική διάσταση της έκθεσης, λαμβάνοντας υπόψη την πρότερη εμπειρία των παιδιών και τις γνώσεις τους στο θέμα και, χρησιμοποιώντας την κατάλληλη γλώσσα και υφολογική ποικιλία, εμπλέκουν τους

μαθητές σε εκπαιδευτικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα δραστηριότητες. Το θέμα που πραγματεύεται είναι οι καθημερινές δραστηριότητες των αρχαίων Αθηναίων και το γνωστικό αυτό αντικείμενο σχετίζεται με τη διδακτέα ύλη της Ιστορίας Α΄ Γυμνασίου. Το έντυπο υποδιαιρείται σε δώδεκα θεματικές κατηγορίες που συνδέουν τα εκθέματα με τις ενότητες της έκθεσης. Εξάλλου, η υποδιαίρεση της ύλης σε μικρότερα κεφάλαια αποτελεί ανέκαθεν εκπαιδευτικό εργαλείο που εξυπηρετεί τη μάθηση (Τριλιανός, 2003).

Θεματικές κατηγορίες του εντύπου

1. «Το σπίτι του Λέοντα και της Μελίτης»: ο ήρωας του εντύπου μας ξεναγεί στην πόλη του.
2. «Γάμος και οικογένεια»: περιγράφεται ο γάμος των γονιών του και αναφέρονται γαμήλια έθιμα.
3. «Το πρώτο μου παιχνίδι»: Έθιμα για τη γέννηση και τα πρώτα παιχνίδια.
4. «Καθημερινές ασχολίες των γυναικών»: αρμοδιότητες των γυναικών
5. «Παίζοντας με τους φίλους μας»: οι παρέες και τα παιχνίδια των παιδιών
6. «Στο σχολείο»: διδασκόμενα μαθήματα, τρόπος διδασκαλίας
7. «Στην παλαίστρα»: αθλήματα και Ολυμπιακοί αγώνες
8. «Στο συμπόσιο»: συμμετέχοντες, τροφή, κρασί και μουσική-χορός
9. «Στην αγορά»: συμμετοχή των αντρών στα κοινά
10. «Στρατιωτικές υποχρεώσεις»: θητεία και στρατιωτική εκπαίδευση
11. «Επίσκεψη στον τάφο»: ταφικά έθιμα και απόδοση τιμών στα αγαπημένα πρόσωπα
12. «Γλωσσάρι»: επεξηγήσεις λέξεων και όρων

Σχεδόν κάθε θεματική υποκατηγορία συνοδεύεται από μία ή δύο δραστηριότητες που υποστηρίζουν τη μάθηση μέσα από το παιχνίδι. Οι δραστηριότητες είναι κατανοητές στις θεματικές κατηγορίες κατά τέτοιο τρόπο, ώστε καθεμία από αυτές να μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με την παρατήρηση συγκεκριμένης προθήκης.

B. Υφολογική ποικιλία

Η υφολογία των κειμένων προσαρμόζεται στον καθημερινό λόγο, ώστε οι μαθητές να προσεγγίσουν με εύκολο τρόπο το γνωστικό αντικείμενο της έκθεσης. Οι δυσκολίες κατανόησης όρων, όπως *πλαγγόνα*, *απαλείφονται*, καθώς είτε διευκρινίζονται με ρυθμό παραμυθιού είτε επεξηγούνται στο Γλωσσάρι.

«Από τα πιο αγαπημένα παιχνίδια της Μελίτης είναι οι κούκλες, οι πλαγγόνες. Παίζοντας με τις κούκλες της διασκεδάζει αντιγράφοντας τις γυναίκες του σπιτιού...»

Γλωσσάρι: Πλαγγών (η): κούκλα

Επιπλέον, χρησιμοποιείται το β΄ ενικό πρόσωπο και ερωτήσεις, με στόχο την πρόκληση του ενδιαφέροντος των παιδιών (Γκαζή & Νικηφορίδου, 2004):

Π.χ. Υπογράμμισε τη σωστή απάντηση. Οι μικρογραφίες αγγείων που βλέπεις μέσα στην προθήκη σε τι χρησίμευαν;

Παράλληλα, γίνεται αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο, η οποία δημιουργεί κλίμα οικειότητας με τους μαθητές (Αγγελάκος & Κατσαρού & Μαγγανά, 2006).

Π.χ. Οι φίλοι μου και εγώ πηγαίνουμε σχολείο, γυμναζόμαστε στην παλαίστρα και προετοιμαζόμαστε να γίνουμε Αθηναίοι πολίτες...

Τα κείμενα επιχειρούν να προκαλέσουν τη συμμετοχή του επισκέπτη, παραπέμποντας απευθείας σε έκθεμα μέσα στην προθήκη (Γκαζή & Νικηφορίδου, 2004):

Π.χ. Υπογράμμισε όσα από τα παρακάτω παιχνίδια μπορείς να βρεις μέσα στην προθήκη.

Γ. Ανάλυση με βάση το μεταωνυμικό της σημειωτικής ανάλυσης του Pierce

Για τη σηματοδότηση ενός μικτού νοήματος, που συνδυάζει το λόγο με την οπτική και αισθητική εντύπωση, η ανάλυση με βάση τη μεταωνυμία αποκαλύπτει τα στοιχεία που κάνουν ένα κείμενο εύληπτο (Γκαζή & Νικηφορίδου, 2004):

1. Οι τίτλοι των ενοτήτων δεν ξεπερνούν τις 3 - 4 λέξεις.
2. Κάθε εισαγωγικό κείμενο δεν ξεπερνά τις 100 - 150 λέξεις.
3. Οι τίτλοι έχουν λευκό χρώμα και βρίσκονται σε πλαίσιο με έντονο καφέ χρώμα.
4. Η γραμματοσειρά που χρησιμοποιήθηκε ήταν Garamond και το μέγεθος των γραμμάτων 11.
5. Ως προς την εικονογράφηση, τα κείμενα συνοδεύονται από σχεδιαστικές αναπαραστάσεις και φωτογραφίες αντικειμένων που εκτίθενται στη μόνιμη έκθεση του μουσείου.

Συνοψίζοντας, ο προσεκτικός σχεδιασμός του εντύπου, ο χωρισμός του σε θεματικές ενότητες, η απλή καθημερινή γλώσσα, η υφολογική ποικιλία και η ενδιαφέρουσα εικονογράφηση καθιστούν το έντυπο ευανάγνωστο και ευχάριστο στις αισθήσεις (Γκαζή & Νικηφορίδου, 2004; Ekarv, 1994), προωθούν τα μηνύματά του για δημιουργική επαφή με τον αρχαίο πολιτισμό και βοηθούν στην κατανόηση της θεματικής έκθεσης (Αθανασοπούλου, 2002).

4. Συζήτηση

Σε γενικές γραμμές προκύπτει πως η αξιολόγηση του προγράμματος και του εντύπου είναι πολύ θετική. Η επεξεργασία των δεδομένων του ερωτηματολογίου και η ανάλυση της συνέντευξης δείχνουν σύμπτωση των προθέσεων της ομάδας εργασίας με τον αντίκτυπο του εκπαιδευτικού προγράμματος στο γνωστικό τομέα των παιδιών. Ο στόχος της μουσειολογικής ομάδας να λάβουν τα παιδιά νέες γνώσεις και να συνειδητοποιήσουν τη μαθησιακή αξία των εκθεμάτων καλύπτεται σε πολύ μεγάλο βαθμό. Τα αποτελέσματα της έρευνας συμφωνούν, επίσης, με προηγούμενες έρευνες (Κασβίκη κ.ά., 2002; Κασσωτάκη 2011; Γάτου, 2009), όπου οι γνωστικοί στόχοι κυριαρχούν και τελικά οι γνώσεις που αποκτούν τα παιδιά βρίσκονται σε υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με πριν. Ειδικά στην αξιολόγηση της έκθεσης του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης της Γάτου (2009) προκύπτει η μαθησιακή αξία των εκθεμάτων, εφόσον η έκθεση φαίνεται να μεταδίδει νέες γνώσεις για το παρελθόν στο 48,27% του δείγματος.

Η ομάδα εργασίας θεώρησε επίσης σημαντικό οι μαθητές να διασκεδάσουν και να θέλουν να ξαναέρθουν στο μουσείο, στόχος που επιτυγχάνεται σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων. Και αυτό το σημείο βρίσκεται σε συμφωνία με τα πορίσματα της έρευνας της Γάτου (2009), όπου η πλειοψηφία του κοινού (62,5%) απάντησε ότι θεωρεί το χαρακτήρα της επίσκεψης εκπαιδευτικό και ψυχαγωγικό ταυτόχρονα και το 68, 51% ότι θα επισκεπτόταν ξανά την έκθεση. Στην παρούσα έρευνα, σημαντικό ρόλο έπαιξε και ο ενεργητικός τρόπος μάθησης και η μεταξύ των μαθητριών συνεργασία. Και στην έρευνα των Κασβίκη κ.ά. (2002) αναφέρεται ότι στα περισσότερα προγράμματα εφαρμόζονται η κατευθυνόμενη συζήτηση (92,5%) και η ομαδική εργασία (52,5%), που διαφοροποιεί τη μάθηση στο μουσείο από αυτή στο σχολείο.

Ως προς το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, πολύ θετική κρίνεται από τις ερωτώμενες η συμβολή του συνοδευτικού εντύπου στην προαγωγή της γνώσης. Η ανάλυση περιεχομένου κατέδειξε ότι η διαίρεση του εντύπου σε θεματικές ενότητες, η καθημερινή γλώσσα, η ποικιλία ύφους και η πρωτοπρόσωπη αφήγηση καθιστούν το έντυπο ένα χρήσιμο εγχειρίδιο με πλήθος πληροφοριών. Άλλωστε, το 70% περίπου του δείγματος εκτίμησε τη βοήθεια συνολικά του εντύπου στην απόκτηση γνώσεων και στην κατανόηση του προγράμματος. Η εικονογράφηση του εντυπωσίασε περισσότερες από τις μισές μαθήτριες, ενώ οι φωτογραφίες τούς έδωσαν νέες γνώσεις σχετικά με τη χρήση των εκθεμάτων. Επίσης, η πλειοψηφία των

συμμετεχουσών δήλωσε ότι θα διάβαζε ξανά το έντυπο, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι μαθήτριες συνειδητοποίησαν τη χρησιμότητά του και οι υπεύθυνοι πέτυχαν να δώσουν «ζωντανή» την εικόνα της κλασικής Αθήνας. Τα αποτελέσματα αυτά συμφωνούν με τα πορίσματα της μελέτης περίπτωσης των Γκαζή & Νικηφορίδου (2004) σχετικά με τη λειτουργικότητα των μουσειακών κειμένων, στην οποία καταδείχθηκε η σημασία τους στην κατανόηση μιας έκθεσης και η συμβολή τους στην ευκολότερη πρόσληψη του μηνύματος μέσω της ακρίβειας της έκφρασης.

5. Περιορισμοί

Η τεχνική της «τριγωνοποίησης» των δεδομένων που εφαρμόστηκε ενίσχυσε την εμπιστευτικότητα των ευρημάτων (Robson, 2007), την αυθεντικότητα της ποιοτικής μελέτης και ανέδειξε την ουσία του θέματος (Νάτσης & Γκόλια & Κοκαρίδας & Καραπάνου, 2006). Παρά το ότι με την παρούσα έρευνα διερευνήθηκε ο βαθμός αποτελεσματικότητας τόσο του προγράμματος όσο και του εντύπου στην προαγωγή της γνώσης των μαθητών, αυτή περιορίστηκε σε μικρό δείγμα 23 παιδιών από ένα Γυμνάσιο του Πειραιά. Ένας ακόμη περιορισμός είναι ότι το σχολείο που συμμετείχε στην έρευνα είναι θηλέων και κατά συνέπεια δεν υπάρχει εικόνα για την επίδραση του προγράμματος στο άλλο φύλο. Για τη γενίκευση της έρευνας σε μεγαλύτερους πληθυσμούς θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στο δείγμα και μαθητές από μικτά σχολεία του Πειραιά. Επιπρόσθετα, η ετερογένεια του μαθητικού πληθυσμού και η μοναδικότητα της εκπαιδευτικής επίσκεψης καθιστούν δύσκολη όποια τέτοια απόπειρα γενίκευσης των αποτελεσμάτων και της πρακτικής τους εφαρμογής.

Επιπλέον, εξαιτίας του περιορισμένου διαθέσιμου χρόνου διεξαγωγής των μετρήσεων δεν έγινε στατιστικός έλεγχος του κατά πόσο διαφοροποιούνται τα μέσα επίπεδα του γνωστικού επιπέδου των μαθητών σχετικά με το θέμα πριν και μετά την επίσκεψη στο μουσείο και επομένως δεν πραγματοποιήθηκε έλεγχος του t- test προκειμένου να διερευνηθεί το μέγεθος της διαφοράς και η στατιστική σημαντικότητά της ανάμεσα στην αρχική και τελική μέτρηση.

6. Συμπεράσματα - Προτάσεις

Τα ευρήματα της έρευνας κοινού (ερωτηματολόγια) οδήγησαν σε θετικά συμπεράσματα σχετικά με την ανταπόκριση των μαθητριών στο πρόγραμμα και το έντυπο και φαίνεται ότι υπήρξε σύμπτωση των στόχων των υπευθύνων με τον αντίκτυπο στο κοινό. Οι δραστηριότητες και ο διασκεδαστικός τρόπος μάθησης στο μουσείο ικανοποίησε τις ερωτώμενες σε μεγάλο βαθμό, ώστε να επιθυμούν να παρακολουθήσουν ξανά εκπαιδευτικά προγράμματα. Ως εκ τούτου, τα θετικά πορίσματα της μικρής αυτής έρευνας θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για περαιτέρω βελτίωση του εκπαιδευτικού προγράμματος, για τυχόν διορθωτικές παρεμβάσεις σε αυτό, όπως για παράδειγμα η επέκταση της χρήσης των νέων τεχνολογιών, αφού η ταινία που προβλήθηκε ήταν αυτή που προκάλεσε κυρίως το ενδιαφέρον σύμφωνα με τις δοθείσες απαντήσεις.

Τα πορίσματα της έρευνας έδειξαν, επίσης, ότι οι ερωτώμενες έλαβαν καινούριες γνώσεις και από το συνοδευτικό έντυπο. Τα συμπεράσματα αυτά θα μπορούσαν να αποτελέσουν αφετηρία για μια πιο ολοκληρωμένη επαφή με το γνωστικό αντικείμενο, χρησιμοποιώντας το εκπαιδευτικό φυλλάδιο στο τέλος του προγράμματος ή για περαιτέρω επεξεργασία των θεμάτων στη σχολική τάξη μετά την επίσκεψη, ώστε οι μαθητές να ασκήσουν την κριτική τους σκέψη και να ερμηνεύσουν τα δεδομένα που τους παρουσιάστηκαν σύμφωνα με τους δικούς τους τρόπους αντίληψης της πραγματικότητας.

Συμπερασματικά, ακολουθώντας ένα συνδυασμό δύο διαφορετικών προσεγγίσεων, ποιοτικής και ποσοτικής, ο απώτερος στόχος της έρευνας είναι να παρουσιάσει τα ευρήματά της σε μελλοντικούς ερευνητές και να τους ενθαρρύνει να αξιολογήσουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τα έντυπα και άλλων πολιτιστικών χώρων. Μελλοντικές έρευνες θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν αφενός μεγαλύτερα δείγματα και αφετέρου να αξιολογήσουν προγράμματα και έντυπα μουσείων ως προς την αποτελεσματικότητα των στόχων τους και

την επίτευξη του ρόλου τους στην εκπαιδευτική διαδικασία και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Αγγελάκος, Κ., & Κατσαρού, Ε., & Μαγγανά, Α. (2006). Νεοελληνική Γλώσσα Α΄ Γυμνασίου, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.
- Αθανασοπούλου, Α. (2002). Ευαισθητοποίηση και συμμετοχή του κοινού. Στο: Αθανασοπούλου, Α., Δάλλας, Κ., Μακρή Α., Χαμπούρη-Ιωαννίδου, Αικ. (επιμλ.) Μέσα Επικοινωνίας, (σσ. 125-126 και 147-152), Πάτρα: Εκδόσεις Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.
- Bell, J. (2007). Πώς να συντάξετε μια επιστημονική εργασία: Οδηγός ερευνητής μεθοδολογίας (Ε. Πανάγου, Μεταφρ.), Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Cohen, L., & Manion, L., & Morrison, K. (2008). Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας. (Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη, Χ. Μητσοπούλου, Π. Μπιθάρια, Μ. Φιλοπούλου, μεταφρ.), Αθήνα: Μεταίχμιο. (Πρωτότυπη έκδοση: 2000).
- Γάτου, Ι. (2009). Αξιολόγηση εκθέσεων. Μελέτη περίπτωσης: Η έκθεση «Άνθρωποι και εργαλεία: όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης». Διπλωματική εργασία, Πάντειο Παν/μιο Κοινωνικών και Πολιτικών Σπουδών, Αθήνα.
- Γκαζή, Α., & Νικηφορίδου, Α. (2004). Κείμενα για μουσεία και εκθέσεις. Προβληματισμός, μεθοδολογία, μελέτη περίπτωσης. *Museology-International Scientific Electronical Journal*, (2), (2-38).
- Ekarv, M. (1994). «Combating redundancy: Writing texts for exhibitions», στο *The educational Role of the Museum* (ed. E. Hooper-Greenhill), pp. 140-143, London: Routledge.
- Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία; Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών. Αθήνα: Κριτική.
- Hooper-Greenhill, E. (1996). *Museums and their Visitors*. Routledge: London/New York.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003). Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων στις Κοινωνικές Επιστήμες, Αθήνα: Κριτική.
- Javeau, C. (1996). Η έρευνα με ερωτηματολόγιο (Κ. Τζανόνε-Τζώρτζη, Επιμ., & Κ. Τζανόνε-Τζώρτζη, Μεταφρ.), Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κασβίκης, Κ., & Νικονάνου, Κ., & Φουρλίγκα, Ε. (2002). Εκπαιδευτικά προγράμματα αρχαιολογίας στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα μιας έρευνας και μιας εναλλακτικής πειραματικής εφαρμογής. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 2002 (85B), (103-113).
- Κασσωτάκη, Ε. (2001). Τοπικός πολιτισμός και μουσειακή εκπαίδευση. Η περίπτωση του δήμου Αχαρνών. Διπλωματική εργασία, Χαροκόπειο Παν/μιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Αθήνα.
- Λιάκου, Ε. (2009). Ο ρόλος της μουσειακής εκπαίδευσης μέσα από το πλαίσιο των πολιτισμικών μαθημάτων και των πολιτιστικών δραστηριοτήτων των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών του τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας. Διπλωματική εργασία, Χαροκόπειο Παν/μιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Αθήνα.
- Μουσύρη, Θ. (1999). Έρευνα κοινού και αξιολόγηση στα μουσεία. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 1999 (72), (56-61).
- Νάτσης, Π., & Γκόλια, Αικ., & Κοκαρίδας, Δ., & Καραπάνου, Ε. (2006). Τα παραδοσιακά παιχνίδια και οι προεκτάσεις τους: μία ποιοτική προσέγγιση. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό*, 2006, (4),(3), (420-429).
- Οικονόμου, Μ. (2003). Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Οικονόμου, Μ. (2004). Νέες τεχνολογίες και Μουσεία: εργαλείο, τροχοπέδη ή συρμός. *Museology-International Scientific Electronical Journal*, 2004 (1), (1-14).

- Robson, C. (2007). Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές. (Β. Νταλάκου, Κ. Βασιλικού μετάφρ.), Αθήνα: Gutenberg. (Πρωτότυπη έκδοση:1993, 2000).
- Σταθακόπουλος, Β. (2005). Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, Αθήνα: Σταμούλης.
- Τριλιανός, Θ. (2003). Μεθοδολογία της Σύγχρονης Διδασκαλίας, Τόμος Α΄ (3^η έκδοση), σσ. 15-18, Αθήνα: εκδόσεις του συγγραφέα.
- Χασάνδρα, Μ., & Γούδας, Μ. (2003). Κριτήρια εγκυρότητας και αξιοπιστίας στην ποιοτική-ερμηνευτική έρευνα. Επιστημονική Επετηρίδα της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος, 2003(2),(31-48).
- Ψύλλα, Μ. (2007). Ολυμπιακοί Αγώνες και Εφημερίδες. Η παρουσίαση ενός Γεγονότος από τον έντυπο λόγο. Στο: Αθλητισμός, Κοινωνία και ΜΜΕ: Η περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004. (επιμέλεια Τ. Δουλκέρη), (σσ. 2,3,5,7). Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός.

<http://www.emthrace.org>